

Феномен реалізації права у контексті сучасного наукового дискурсу

У монографії висвітлено теоретико-методологічні засади дослідження правореалізаційної діяльності та чинники її розвитку і деформації, аксіологічні та праксеологічний виміри сутності та змісту реалізації права в умовах цифровізації суспільних відносин, євроінтеграції та правового режиму воєнного стану.

Розрахована на науковців, викладачів, народних депутатів України, посадових осіб органів виконавчої влади, всіх, хто цікавиться проблемами реалізації права.

ФЕНОМЕН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Монографія

*За загальною редакцією
Н. М. Пархоменко*

ЮРІНКОН ІНТЕР
Київ–2026

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
(протокол № 4 від 3 березня 2026 р.)*

Рецензенти:

Бакумов О. С., д. ю. н., проф.;
Дідич Т. О., д. ю. н., проф.;
Подорожна Т. С., д. ю. н., проф.

Колектив авторів:

Пархоменко Н. М., д. ю. н., проф.; **Бобровник С. В.**, д. ю. н., проф.;
Богиніч О. Л., к. ю. н., ст. наук. сп.;
Васецький В. Ю., к. ю. н.; **Волохов О. С.**, к. ю. н.;
Клещенко Н. О., к. ю. н.; **Кубко Є. Б.**, д. ю. н., проф.;
Львова О. Л., к. ю. н., ст. наук. сп.; **Окунев І. С.**, к. ю. н.;
Онисьченко Н. М., д. ю. н., проф.; **Риндюк В. І.**, д. ю. н., проф.;
Сунегін С. О., к. ю. н., ст. дослідник; **Тарахонич Т. І.**, к. ю. н., ст. наук. сп.;
Ющик О. О., к. ю. н.

Феномен реалізації права у контексті сучасного наукового дискурсу :
Ф39 монографія / за заг. ред. д. ю. н., проф. Н. М. Пархоменко. Київ : Юрінком Інтер, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2026. 400 с.

ISBN 978-966-667-985-0

У монографії висвітлено теоретико-методологічні засади дослідження правореалізаційної діяльності та чинники її розвитку і деформації, аксіологічні та праксеологічні виміри сутності та змісту реалізації права в умовах цифровізації суспільних відносин, євроінтеграції та правового режиму воєнного стану.

Розрахована на науковців, викладачів, народних депутатів України, посадових осіб органів виконавчої влади, всіх, хто цікавиться проблемами реалізації права.

УДК 340.13/.14(02)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого FSC® та PEFC™

ISBN 978-966-667-985-0

© Інститут держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України, 2026
© Колектив авторів, 2026
© Юрінком Інтер, 2026

КОЛЕКТИВ АВТОРІВ

Пархоменко Наталія Миколаївна, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України,

ORCID: 0000-0002-5870-9261;

Бобровник Світлана Василівна, професор кафедри теорії та історії права та держави Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,

ORCID: 0000-0002-9225-8871;

Богініч Олег Леонідович, старший науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,

ORCID: 0000-0001-5230-9366;

Васецький Вячеслав Юрійович, науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук,

ORCID: 0000-0001-5595-5291;

Волохов Олексій Сергійович, кандидат юридичних наук,

ORCID: 0009-0007-7559-3567;

Клещенко Наталія Олександрівна, науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук,

ORCID: 0000-0002-4317-1470;

Кубко Євген Борисович, головний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України,

ORCID: 0009-0005-0775-5582;

Львова Олена Леонідівна, старший науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
ORCID: 0000-0003-2985-9671;

Окунєв Ігор Сергійович, кандидат юридичних наук,
ORCID: 0009-0001-8133-1797;

Оніщенко Наталія Миколаївна, заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений юрист України,
ORCID: 0000-0002-1671-2139;

Риндюк Віра Іванівна, провідний науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор,
ORCID: 0000-0001-7803-7039;

Сунєгін Сергій Олександрович, старший науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук, старший дослідник,
ORCID: 0000-0003-4304-708X;

Тарахонич Тетяна Іванівна, старший науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
ORCID: 0000-0002-1586-5088;

Ющик Олексій Олексійович, старший науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук,
ORCID: 0009-0003-3299-2489.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	11
----------------	----

Частина I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розділ 1. Реалізація права як категорія права та явище соціальної дійсності у вітчизняній та зарубіжній правовій доктрині	16
Розділ 2. Концептуально-методологічні засади реалізації норм права	40
Розділ 3. Онтологічний статус феномена реалізації права: антропологічний контекст	59
Розділ 4. Реалізація права в контексті взаємодії міжнародного та національного правопорядків	76

Частина II. ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТА ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розділ 1. Глобальні виклики та реалізація права: нові перспективи в умовах технологічних трансформацій.....	96
Розділ 2. Реалізація права, реалізація суб'єктивних прав і юридична практика: параметри взаємодії	148
Розділ 3. Деформації у процесі реалізації права: природа та шляхи подолання	165
Розділ 4. Юридична техніка у контексті реалізації права.....	187

**Частина III. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА: АКСІОЛОГІЧНІ
ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ СУТНОСТІ
ТА ЗМІСТУ**

Розділ 1. Ціннісний аспект правореалізації: сутнісні характеристики, зміст та значення	206
Розділ 2. Праксеологічний аспект реалізації права як чинник її ефективності	227
Розділ 3. Конфлікт і компроміс в аспекті основних форм реалізації права	259
Розділ 4. Досвід держав — членів ЄС щодо проблем реалізації національного права та права ЄС з огляду на євроінтеграційні наміри України	286
Розділ 5. Критерії ефективності реалізації права та шляхи підвищення ефективності правореалізаційного процесу	316
Розділ 6. Акти правозастосування: питання недійсності	348
Розділ 7. Права людини в контексті їхньої правореалізації: теоретичний аспект	373

THE PHENOMENON OF REALIZATION OF LAW IN THE CONTEXT OF MODERN SCIENTIFIC DISCOURSE

Monograph

Edited by
N. M. Parkhomenko

YURINKOM INTER

Kyiv-2026

*Recommended for printing by the Academic Council of the Institute of State and Law V. M. Koretskyi of the NAS of Ukraine
(protocol № 4 dated 3 March 2026)*

Reviewers:

Bakumov O. S., Doctor of Law, Professor;
Didych T. O., Doctor of Law, Professor;
Podorozhna T. S., Doctor of Law, Professor.

Authors:

Parkhomenko N. M., Doctor of Law, Prof.; Bobrovnyk S. V., Doctor of Law, Prof.; Boginich O. L., PhD in Law, Senior Researcher; Kleschenko N. O., PhD in Law; Kubko Ye. B., Doctor of Law, Prof.; Lvova O. L., PhD in Law, Senior Researcher; Okunev I. S., PhD in Law; Ryndyuk V. I., Doctor of Law, Prof.; Suniehin S. O., PhD in Law, Senior Researcher; Tarakhonch T. I., PhD in Law, Senior Researcher; Vasetskyi V. Yu., PhD in Law; Volokhov O. S., PhD in Law; Yushchuk O. O., PhD in Law.

The phenomenon of the realization of law in the context of modern scientific Ph-39 discourse: Monograph. Edited by Parkhomenko N. M. Kyiv: Yurincom Inter, Institute of State and Law named after V. M. Koretsky, 2026. 400 s.

ISBN 978-966-667-985-0

The monograph highlights the theoretical and methodological foundations of the study of law enforcement activity and the factors of its development and deformation, axiological and praxeological dimensions of the essence and content of the implementation of law in the conditions of digitalization of social relations, European integration and the legal regime of martial law.

It is intended for scientists, teachers, people's deputies of Ukraine, officials of executive authorities, everyone who is interested in the problems of the implementation of law.

UDC 340.13/.14(02)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого FSC® та PEFC™

CONTENTS

Preface	11
---------------	----

Part I. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE STUDY OF LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES

1. Implementation of law as a category of law and the phenomenon of social reality in domestic and foreign legal doctrine	16
2. Conceptual and methodological principles of implementation of legal norms.....	40
3. Ontological status of the phenomenon of the realization of law: anthropological context.....	59
4. Implementation of law in the context of the interaction of international and national legal orders.....	76

Part II. FACTORS OF DEVELOPMENT AND DEFORMATION OF LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES

1. Global challenges and the implementation of law: new perspectives in the context of technological transformations	96
2. Implementation of law, implementation of subjective rights and legal practice: parameters of interaction	148
3. Deformations in the process of implementing law: nature and ways of overcoming	165
4. Legal technique in the context of implementing law	187

**Part III. REALIZATION OF LAW: AXIOLOGICAL AND
PRAXEOLOGICAL DIMENSIONS OF ESSENCE AND
CONTENT**

1. Value aspect of legal implementation: essential characteristics, content and meaning	206
2. Praxeological aspect of the implementation of law as a factor of its effectiveness	227
3. Conflict and compromise in the aspect of the main forms of implementation of the right	259
4. The experience of EU member states regarding the problems of implementing national and EU law in view of Ukraine's European integration intentions.....	286
5. Criteria for the effectiveness of the implementation of the right and ways to increase the effectiveness of the law enforcement process.....	316
6. Enforcement acts: invalidity issues.....	348
7. Human rights in the context of their legal implementation: theoretical aspect.....	373

ПЕРЕДМОВА

Феномен реалізації права традиційно посідає одне з найважливіших місць в системі юридичного знання, виступаючи одним із ключових об'єктів теоретико-правового осмислення. Водночас в умовах ускладнення соціальної дійсності, трансформації суспільних відносин та інститутів, а також розширення правового регулювання проблема реалізації права набуває якісно нового звучання, виходячи за межі традиційного інструментального розуміння та вимагаючи відповідного переосмислення і в онтологічному, і в аксіологічному, функціональному, методологічному вимірах. Сучасний науковий дискурс дедалі більше фіксує необхідність здійснення комплексного дослідження проблематики реалізації права як динамічного, багатаспектного та ціннісного феномена, в межах якого опосередковується взаємозв'язок між нормативним та фактичним рівнями правової дійсності.

Актуальність цієї монографії обумовлюється насамперед тим, що саме у процесі реалізації право набуває власної соціальної онтології або, навпаки, демонструє внутрішні суперечності, деформації та обмеження. Право, яке не втілюється у поведінці та діяльності учасників суспільних відносин, інституційних практиках та правозастосовних рішеннях, поступово втрачає свій регулятивно-охоронний потенціал і припиняє виконувати функцію упорядкування суспільних відносин. У зазначеному контексті реалізація права виступає особливим рівнем його буття, без якого неможливо ані його існування як соціального феномена, ані відтворення правопорядку загалом.

Слід зазначити, що онтологічний статус реалізації права у сучасній загальнотеоретичній юридичній науці продовжує залишатися предметом жвавих дискусій. При цьому на сьогодні вже майже ні в кого не виникає сумнівів у тому, що традиційні підходи до розуміння цього феномена як сукупності форм правомірної поведінки або як завершальної стадії правового регулювання виявляються недостатніми для пояснення багатоманітності правореалізаційних практик в умовах нормативного плюралізму, глобалізації та цифровізації. Адже в нинішніх реаліях реалізація права постає як особливий спосіб буття права в неоднорідній соціальній дійсності, як

процесуальне вираження його нормативного змісту в межах конкретних історичних та соціокультурних умов, і саме в цьому сенсі реалізація права не лише відображає рівень правосвідомості та правової культури суспільства, а й активно впливає на трансформацію самого права, формуючи зворотні зв'язки між закріпленою у законодавстві правовою нормою та практикою її здійснення.

Особливої значущості в сучасних умовах набуває аналіз реалізації права в контексті взаємодії міжнародного та національного правопорядків. Інтенсифікація інтеграційних процесів, розширення сфери дії міжнародних правових стандартів, посилення ролі наднаціональних судових та інших механізмів правозастосування призводить до формування складних моделей правореалізації, у межах яких національні правові системи повинні співвідносити внутрішні нормативні приписи з вимогами міжнародного права. Реалізація міжнародно-правових норм у національних правопорядках нерідко супроводжується інституційними та аксіологічними конфліктами, що актуалізує проблему узгодження різних рівнів правового регулювання та пошуку ефективних механізмів правової імплементації.

Поряд з цим в умовах стрімких технологічних трансформацій феномен реалізації права також стикається з новими викликами та перспективами. Цифровізація правозастосовної діяльності, використання штучного інтелекту та алгоритмічних рішень у правовідносинах, розвиток електронного правосуддя та цифрових платформ реагування на правопорушення суттєво змінюють традиційні моделі правореалізації. З одного боку, технологічні інновації відкривають можливості підвищення ефективності, прозорості та доступності правореалізаційних практик, а з іншого, породжують ризики втрати гуманістичного, морального виміру права, посилення формалізму та зниження рівня відповідальності суб'єктів права. У цьому зв'язку особливого значення набуває теоретичне осмислення меж та умов допустимості технологічного втручання в процеси правореалізації.

Глобальні виклики сучасності, зокрема такі, як соціально-економічні кризи, міграційні процеси, пандемії, військові та екологічні загрози, також справляють суттєвий вплив на характер і якість реалізації права. В екстремальних та нетипових умовах, породжених такими деструктивними явищами, нерідко відбувається зміщення балансу між публічними та приватними інтересами, розширення дискреційних повноважень органів влади, що підвищує ризик

деформацій правореалізаційних механізмів. Дослідження таких деформацій, їх причин та наслідків є необхідною умовою розробки стабільних моделей правового регулювання, здатних забезпечити збереження базових правових і моральних цінностей навіть в умовах посилення ентропійних процесів у суспільстві.

Деформації у процесі реалізації права виявляються в різноманітних формах: від формального виконання правових приписів до правового нігілізму. Вони можуть обумовлюватися інституційними проблемами, деформаціями правосвідомості, недосконалістю нормативного матеріалу або невідповідністю правових норм соціальним очікуванням. У зв'язку із цим важливим завданням теоретичного осмислення є також виявлення механізмів подолання таких деформацій, які включають у себе розвиток правової культури, удосконалення правозастосовних процедур та посилення ціннісної орієнтації правореалізаційної діяльності. Саме тому ціннісний аспект реалізації права також посідає вагоме місце в структурі цього дослідження. Адже реалізація права не може розглядатися як суто технічний процес виконання нормативних приписів, оскільки відповідні процеси неминуче пов'язані з інтерпретацією правових норм, з оцінкою їх змісту та особистим, внутрішнім вибором людини як первинного суб'єкта правореалізації, основу якого повинні становити фундаментальні правові та моральні цінності: свобода, справедливість, рівність, честь та гідність, добросовісність тощо. Саме в процесі реалізації право наповнюється аксіологічним змістом, що надає можливість вести мову про правореалізацію як про простір взаємодії норм, цінностей та конкретного соціального контексту.

Не менш значущою є проблема критеріїв ефективності реалізації права, оскільки традиційні кількісні показники, такі як рівень виконання норм або статистика правозастосовних рішень, не завжди відображають реальну кількість правореалізаційних процесів. У зв'язку із цим ефективність реалізації права повинна оцінюватися з урахуванням ступеня досягнень цілей правового регулювання, рівня довіри до правових інститутів, здатності права адекватно реагувати на соціальні зміни та забезпечувати стабільний прогрес суспільства. У зазначеному контексті потрібно звернути увагу на необхідність розробки комплексних, міждисциплінарних підходів до оцінки ефективності правореалізації.

Отже, представлена монографія орієнтована на системне осмислення феномена реалізації права у його сучасному теоретичному та

практичному вимірах, є суттєвим внеском у розвиток загальної теорії права, а також розширює уявлення про механізми функціонування правових систем. Автори монографії переконані, що поглиблене розуміння феномена реалізації права являє собою необхідну передумову формування ефективного, ціннісно орієнтованого та стабільно функціонуючого правопорядку в умовах глобальних викликів та трансформацій сучасного світу.

Монографію підготували:

Н. М. Пархоменко (частина I, розділ 1),
Т. І. Тарахонич (частина I, розділ 2),
О. Л. Богініч (частина I, розділ 3),
Н. М. Оніщенко (частина I, розділ 4),
С. О. Сунегін (частина II, розділ 1),
Є. Б. Кубко (частина II, розділ 2),
Н. О. Клещенко (частина II, розділ 3),
О. О. Ющик (частина II, розділ 4),
О. Л. Львова (частина III, розділ 1),
В. І. Риндюк (частина III, розділ 2),
С. В. Бобровник (частина III, розділ 3),
О. С. Волохов (частина III, розділи 4, 5),
І. С. Окунев (частина III, розділ 6),
В. Ю. Васецький (частина III, розділ 7).

Частина I

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Розділ 1. Реалізація права як категорія права та явище соціальної дійсності у вітчизняній та зарубіжній правовій доктрині

Складність суспільних відносин, що потребують правового впливу, зумовлює запровадження певного, визначеного уповноваженими державно-владними суб'єктами, порядку здійснення низки послідовних дій, спрямованих на досягнення мети права — врегулювання суспільних відносин. Глибоко проникаючи в буття людини, суспільства, держави, право врегульовує найважливіші суспільні відносини, пов'язані із захистом прав і свобод громадян, державним управлінням, забезпеченням правопорядку, прогресивним розвитком суспільства тощо.

Саме тому реалізація права як один із проявів його об'єктивації та дії залишається однією з найактуальніших проблем державотворення і сталого соціально-економічного та політичного розвитку держави, що має фундаментальне значення і для юридичної науки, і для практики державотворення. Адже право створюється для того, щоб бути реалізованим та максимально ефективно впорядкувати суспільні відносини, виконуючи у такий спосіб своє соціальне призначення.

В умовах стрімкого розвитку суспільних відносин протягом останніх десятиліть під впливом різного роду внутрішніх і зовнішніх чинників, активної правотворчої діяльності уповноважених суб'єктів відбулися суттєві зміни в організації та функціонуванні інститутів публічної влади, забезпеченні та реалізації прав і свобод громадян. Насамперед йдеться про трансформацію сутності та змісту реалізації позитивного права в умовах еволюції методів і форм діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в аспекті забезпечення належного урядування та цифровізації суспільних відносин, зокрема з використання штучного інтелекту, удосконалення й адаптації українського законодавства до стандартів Європейського Союзу та особливостей правореалізації в умовах інтеграції права на національному, регіональному та міжнародному рівнях, перманентного реформування державно-владних інститутів, стабілізації правопорядку, відновлення суверенітету, забезпечення прав людини в умовах воєнного стану або інших надзвичайних ситуацій.

Важливість зазначених процесів потребує продуманої та послідовної правової політики щодо ефективного правового впливу, релевантності суспільним очікуванням та можливості забезпечення сталого розвитку. Втім, існують легітимні та нелегітимні причини неефективності права та політики. Легітимною причиною неминучого розриву між створенням і реалізацією закону є те, що дані, на які спираються законодавці під час формування політики та закону, є недосконалими. Це може стосуватися їхньої точності або неповноти. Але навіть якщо первинні дані були цілком точними й повними на момент ухвалення закону, новостворений закон породжує динамічний і трансформативний тиск, який змінює природу системи, що є об'єктом регулювання. Створення, існування, інституціоналізація та застосування закону змінюють соціальні, економічні та культурні реалії, на які він спрямований. Сам закон стає новою змінною, що породжує передбачувані та непередбачувані наслідки. Ситуація, яку законодавці прагнуть урегулювати, є своєрідною «рухомою мішенню», стосовно якої умови постійно змінюються та відбуваються адаптації. Процеси реалізації закону породжують адаптивні реакції всередині цільової системи, оскільки вона намагається пристосуватися до нових умов, уникнути їх або використати на свою користь¹.

Відповідно, однією із закономірностей розвитку правової системи в межах певної держави є пряма залежність між якістю та інтенсивністю правотворчої діяльності й ефективністю правового регулювання, проблемами реалізації права.

Саме тому в практичній площині право — це те, що актуалізується через фактичне його використання². Відповідно цінність права виявляється в реальних суспільних відносинах шляхом реалізації норм права в кожному конкретному випадку.

Натепер реалізація права є одним із центральних понять і категорією права, що має ґрунтовне теоретико-практичне підґрунтя та конкретну прикладну цінність, характеризується складною природою, оскільки «будучи за своєю сутністю різновидом соціальної поведінки, правореалізація повинна розглядатися одночасно з різних точок зору — психологічної (як система особистих

¹ David Barnhizer The Implementation Gap: What Causes Laws to Succeed or Fail? 2013. P. 2.

² Csaba Varga. Theory and Practice in Law. Acta Juridica Hungarica. 2006. No. 4. P. 351.

мотивів і прагнень індивіда до втілення нормативних приписів у своїй повсякденній діяльності), соціологічної (як процес, зумовлений соціально-економічними та соціально-політичними чинниками), власне юридичної (як один із напрямів специфічно-юридичного впливу на суспільні відносини)»³.

З огляду на це реалізація права як потенційний індикатор ефективності законодавства, засіб верифікування рівня правової свідомості та правової культури суб'єктів суспільних відносин, ідентифікатор проблем правозастосування у підсумку сприяє забезпеченню правопорядку та потребує глибокого комплексного наукового опрацювання.

При цьому дослідження теоретико-методологічних і прикладних засад реалізації права на сучасному етапі зумовлюється не лише реальними практичними проблемами, що виникають у цій сфері, а й станом їх науково-теоретичної розробленості. Втім, слід зазначити, що питання правореалізації постійно перебувають у полі зору вітчизняних і зарубіжних вчених, а наявні теоретичні напрацювання щодо феномена «реалізація права» є різноаспектними та такими, що потребують певної ревізії та упорядкування.

Уперше до з'ясування сутності, змісту та форм реалізації права звернулися вчені в так званий радянський період — 60–70-ті роки ХХ ст. в аспекті позитивістського праворозуміння. Саме тоді було сформульовано вчення про реалізацію та застосування права, яке натеper видається максимально загальним, спрощеним та малоінформативним. З огляду на це теоретичні напрацювання мали суто концептуальний характер, акцентували на відмінностях між поняттями «право» та «реалізація права», не були спрямовані на розв'язання практичних проблем, наголошувалося на відсутності підстав для будь-яких колізій між правотворчістю, її результатами та реалізацією нормативно-правових актів.

Певним зрушенням у напрямі поглиблення досліджень стали спроби розібратися в проблемах тлумачення норм права в процесі правозастосування та аналізу проблем прогальності права, що виявляються під час правореалізаційного процесу, подолання прогалин шляхом застосування аналогії права та закону.

³ Подпіснoв Д. С. Ознаки реалізації норм права. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. 2013. № 3. С. 109.

Відповідно більшість досліджень об'єктивували формалізований підхід до реалізації правових приписів, залишаючи поза увагою фактичні механізми упорядкування суспільних відносин, приведення поведінки суб'єктів відповідно до цих норм. Отже, без уваги залишався соціальний аспект створення та реалізації норм права в конкретних життєвих ситуаціях.

Зі зміною ідеологічної парадигми, посиленням людиноцентристського виміру державної політики та активної імплементації принципу методологічного плюралізму в юридичній науці, починаючи з середини ХХ ст., переосмислення потребувало насамперед визначення поняття правореалізації з огляду на зміну концептуального підходу до визначення поняття права та наповнення його новими сенсами.

Серед фундаментальних монографічних досліджень, які були проведені на теренах України протягом останніх тридцяти років, варто спинитися на доробку вчених Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України у сфері правореалізації, адже науковці неодноразово зверталися до аналізу окремих аспектів висвітлення проблем реалізації права та, відповідно, мають певний теоретичний доробок. Зокрема, серед основних публікацій слід назвати низку колективних монографій, підготовлених науковими співробітниками відділу теорії держави і права, а саме: «Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні» (2007), де здійснено комплексний аналіз сутності, структури, особливостей формування та функціонування інституту прав людини та їх реалізації; «Дія права: інтегративний аспект» (2010), де набули висвітлення окремі аспекти забезпечення ефективності реалізації права з огляду на проблеми захисту прав і свобод суб'єктів суспільних відносин, чинників, що впливають на правореалізаційний процес; «Принцип рівності у праві: теорія і практика» (2014), де було проаналізовано моральні засади принципу рівності в аспекті його практичної реалізації, рівність та пропорційність як засоби забезпечення справедливості в процесі реалізації права; «Правова доктрина і державність: вектор взаємозв'язку» (2022), окремі розділи якої присвячені з'ясуванню ролі правової доктрини у реалізації права уповноваженими суб'єктами державної влади та проблемам формування правової (судової) доктрини під час правозастосовної діяльності судової влади, та індивідуальна монографія Н. М. Пархоменко «Парадигма правового регулювання в Україні: змістово-інструментальний вимір» (2023), в

якій проаналізовано тлумачення норм права як засіб правореалізаційної діяльності, правову доктрину як результат правотлумачної та правозастосовної діяльності суду тощо.

Натепер можна стверджувати про продовження дискусій щодо визначення поняття «реалізація права» та його змісту, форм і методів, соціального призначення, галузевих особливостей, механізмів гарантування тощо. Особливості суспільно-політичного розвитку, як зазначалося, також вносять зміни до традиційного уявлення щодо реалізації права в умовах різних правових режимів, інформаційного суспільства, цифрової трансформації та штучного інтелекту. До того ж низка питань щодо реалізації окремих прав і свобод у галузевому аспекті та з позиції реальних правових відносин потребує поглибленого дослідження сутності та змісту реалізації права як правової категорії. На жаль, представники вітчизняної юридичної науки залишили цю проблематику недостатньо вивченою.

З іншого боку, серед ґрунтовних вітчизняних наукових досліджень проблем застосування норм права, що набули об'єктивації у вигляді індивідуальних монографій, наразі можна назвати також роботи: Д. О. Бочарова «Правозастосовча діяльність» (2006), М. Д. Гнатюк «Правозастосування та його місце в процесі реалізації права» (2007), О. В. Павлишина «Оптимізація правозастосовної діяльності: теоретико-правові та логіко-філософські засади» (2008), А. М. Перепелюк «Механізм застосування права: структура та критерії ефективності (загальнотеоретичний аспект)» (2016), О. С. Копитової «Теорія і практика судового правозастосування в Україні» (2020) та ін. Отже, у фокусі цих дослідників перебуває лише одна з форм реалізації права — застосування, інші ж три форми — виконання, використання та дотримання — наразі не отримали відповідного ґрунтовного дослідження на рівні теорії держави і права, незважаючи на їх важливе і теоретичне, і практичне значення.

У галузевому аспекті проблемами реалізації норм у межах різних галузей права займалися: О. Автономов, Н. Артикуца, О. Баїк, О. Деревин, Н. Деева, Т. Дулік, Т. Зенфірова, О. Кузьменко, М. Любченко, М. Панов, О. Сербенська та ін. Зокрема, особливості реалізації конституційно-правових норм були предметом досліджень Л. Бориславського, Ф. Веніславського, С. Морозюк, А. Крусян, Р. Мартинюк, О. Ромців, В. Тація, Ю. Тодики, С. Шевчука та ін.; адміністративного права та процесу: В. Загуменника, В. Колпакова, Т. Коломоець, К. Клименко, С. Котова, В. Проценко, О. Крупчана та

Перейти на сайт →